

Γεωπολιτικές προκλήσεις στην ανατολική Μεσόγειο

Βασίλης Μαρτζούκος
Αντιναύαρχος ε.α. Β. Μαρτζούκος ΠΝ
Επίτιμος Διοικητής ΣΝΔ
Αντιπρόεδρος ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.

Περίληψη

Ο υψηλής γεωστρατηγικής αξίας ευρύτερος χώρος της Α. Μεσογείου είναι ασταθής αφού σε αυτόν εστιάζεται το ενδιαφέρον σημαντικού αριθμού ανταγωνιστικών δυνάμεων (τοπικών και μη). Η Τουρκία αποσταθεροποιεί την εν λόγω περιοχή, ρέπει προς την Ευρασία, βλάπτει Δυτικά συμφέροντα και απειλεί ευθέως την Ελλάδα και την Κύπρο. Μία ενεργός και δυναμικά παρεμβατική Δύση δυνατόν να διασφαλίσει την Ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια, με ταχεία εκμετάλλευση των ενεργειακών δυνατοτήτων της Α. Μεσογείου και με ανάθεση ρόλου σε Ελλάδα και Κύπρο.

Το διεθνές περιβάλλον παρά τις προβλέψεις και αξιέπαινες πρακτικές των διεθνών θεσμικών οργάνων και του Διεθνούς Δικαίου, εξακολουθεί να είναι άναρχο και όχι «αγγελικά πλασμένο», αφού ο συσχετισμός ισχύος και η άνιση ανάπτυξη επενεργούν καθοριστικά, όπως πρόβλεψε ο Θουκυδίδης. Βασικές αιτίες της παγκόσμιας αστάθειας αποτελούν η ενεργειακή ασφάλεια, ανισοκατανομή του πλούτου, η ανισομερής πληθυσμιακή έκρηξη, η κλιματική αλλαγή, η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής και η τρομοκρατία.

Ο ευρύτερος χώρος της Α. Μεσογείου διατηρεί και επαυξάνει την γεωστρατηγική του αξία, με αποτέλεσμα να προκαλεί το ενδιαφέρον και τον ανταγωνισμό μεγάλων και περιφερειακών Δυνάμεων. Το συντριπτικό ποσοστό του παγκοσμίου εμπορίου, επισιτισμού και της ενέργειας εξακολουθεί να διακινείται μέσω των θαλασσιών γραμμών

επικοινωνιών γεγονός που αυξάνει την αξία τους (ιδιαίτερα των «chock points») και εντείνει τους αεροναυτικούς εξοπλισμούς.

Για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΕΠΑΑ) εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο. Η ΕΕ επιδιώκει την στρατηγική της αυτονομία γεγονός που θα επαναπροσδιορίσει τις ευρωατλαντικές σχέσεις μελλοντικά. Η ενεργειακή ανεξάρτηση από την Ρωσία καθιστά την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια πρώτη προτεραιότητα. Μέγιστη ευρωπαϊκή πρόκληση συνιστά η κρίση αξιών και ο συνδυασμός της υπογεννητικότητας και της μαζικής παρανόμου μεταναστεύσεως από Αφρική και Ασία. Η διεύρυνση των Δυτικών Βαλκανίων παραμένει προβληματική. Την Ελλάδα συμφέρει η εμβάθυνση της ΕΕ ενώ η διεύρυνση θα πρέπει να επιτελείται με αυστηρότητα και δίχως συγκυριακές πολιτικές σκοπιμότητες.

Η παράταση του πολέμου στην Ουκρανία εγκυμονεί κινδύνους σημαντικής κλιμακώσεως ενώ ο τρόπος τερματισμού του θα καθορίσει το μελλοντικό σύστημα ασφαλείας Δύσεως και Ευρασίας. Για τη Ρωσία ο Εύξεινος Πόντος αποτελεί ζωτικό συμφέρον αφού ουσιαστικά αποτελεί τον μόνο τρόπο προβολής ρωσικής ισχύος και επιρροής προς Νότο και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή της Α. Μεσογείου. Η αστάθεια εκτείνεται από τον Καύκασο στην Μέση Ανατολή με επίκεντρο την σύγκρουση στην Γάζα και την Ερυθρά θάλασσα.

Η τρομοκρατική επίθεση της Χαμάς την 7η Οκτωβρίου 2023, διέκοψε την εφαρμογή των Συνθηκών του Αβραάμ καθώς και την υλοποίηση του India Middle East Europe Economic Corridor (IMEC). Αμφότερα θα εξυπηρετούσαν την ενεργειακή και εμπορική ασφάλεια της Ευρώπης μέσω θαλασσιών διαδρόμων που ελέγχει η Δύση και με την ενεργό συμμετοχή των Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδος. Κατά συνέπεια

από τον πόλεμο στην Γάζα ωφελείται η Ρωσία (άνοδος τιμών υδρογονανθράκων, δεύτερο μέτωπο πέραν της Ουκρανίας), καθώς και η Τουρκία και το Ιράν λόγω της συσπειρώσεως του Ισλαμικού κόσμου αλλά κυρίως λόγω ενδυναμώσεως του χερσαίου διαδρόμου Κίνας - Ευρώπης, διερχομένου από τις δύο αυτές χώρες.

Η Αφρική αποτελεί προ πολλού πεδίο ανταγωνισμού με την Δύση να υποχωρεί μερικώς και να εντείνουν την διείσυσή τους η Κίνα, η Ρωσία και η Τουρκία. Η Αφρική στα επόμενα έτη θα επηρεάσει δραστικά τις εξελίξεις στην Ευρώπη (και στην Ελλάδα), λόγω του ισχυρού μεταναστευτικού ρεύματος το οποίο θα διαμορφωθεί βάσει των δημογραφικών στατιστικών. Τα Βαλκάνια σήμερα δικαιώνουν τον τίτλο τους ως διαχρονική πυριταποθήκη της Ευρώπης. Το επιβεβαιώνουν οι εξελίξεις σε Κόσσοβο, Σκόπια, Βοσνία - Ερζεγοβίνη και Αλβανία, με την «αρωγή» εξωτερικών συμφερόντων μεγάλων και περιφερειακών δυνάμεων. Η Α. Μεσόγειος αποτελεί το επίκεντρο και τον συνδετικό κρίκο όλων των προαναφερθεισών πηγών αστάθειας.

Η Τουρκία εξελίσσεται σε περιφερειακή δύναμη διευρύνοντας το γεωπολιτικό δυναμικό της ως προς την Ελλάδα (δημογραφία, στρατιωτική ισχύς, οικονομία, επιρροή κ.λπ.). Η χώρα αυτή επιδιώκει στρατηγική αυτονομία, ρέπει προς την Ευρασία και αποτελεί αποσταθεροποιητική και αναθεωρητική δύναμη στην Μ. Ανατολή, τα Βαλκάνια, Α. Μεσόγειο και Αφρική. Προς τον σκοπό αυτό χρησιμοποιεί αναλόγως τα εργαλεία του Νέο-οθωμανισμού, του Ισλαμισμού και του Παντουρανισμού. Η Τουρκία χρησιμοποιεί κάθε διαθέσιμο μέσο (στρατιωτικό, οικονομικό, επενδυτικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό κ.λπ.) για άσκηση επιρροής.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα και την Κύπρο η Τουρκία επιδιώκει την επέκταση σε βάρος τους και τον έλεγχο του Αιγαίου, της ΝΑ Μεσογείου, της Κύπρου και της Θράκης. Οι αμυντικές της δαπάνες φθάνουν το 2024 στο τεράστιο ποσό των \$ 40 δις ενώ έχει κατορθώσει να αναπτύξει ιδιαίτερα ισχυρή και κερδοφόρα πολεμική βιομηχανία η οποία καλύπτει τις εγχώριες ανάγκες της σε ποσοστό 80%, ενώ προϊόντα της πωλούνται σε δεκάδες χώρες. Τα τελευταία έτη η Τουρκία προσδίδει ιδιαίτερο βάρος στην ναυτική της ισχύ. Με την εφαρμογή στρατηγικής πειθαναγκασμού έχει επιτύχει να έχει λόγο για ότι συμβαίνει στο Αιγαίο και την ΝΑ Μεσόγειο. Επιπλέον έχει επιτύχει την διολίσθηση επί τα χείρω των πολιτικών Ελλάδος και Κύπρου. Η Ελλάς από το μοναδικό νομικό θέμα προς επίλυση περί ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδος σε διεθνή αρμόδια όργανα βάσει Διεθνούς Δικαίου, τώρα συζητά διμερώς σε πολιτική βάση, άνευ παρουσίας τρίτων μία διευρυμένη ατζέντα θεμάτων. Στην Κύπρο το διεθνές θέμα παρανόμου εισβολής και κατοχής έχει διολισθήσει στην καλύτερη περίπτωση (η Τουρκία απαιτεί δύο κυρίαρχα κράτη) σε συζήτηση μίας παραλλαγής του καταψηφισθέντος από τον Κυπριακό λαό σχεδίου Ανάν (Διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα). Με δεδομένες τις τουρκικές διεκδικήσεις επί της κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων Ελλάδος και Κύπρου οι σχέσεις μεταξύ τους είναι μηδενικού αθροίσματος.

Στα σημεία της Ελληνικής ισχύος δυνατόν να αναφερθούν η συμμετοχή της στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ, οι διμερείς και τριμερείς στρατηγικές

συνεργασίες της με κράτη όπως οι ΗΠΑ, η Γαλλία, το Ισραήλ και η Αίγυπτος, η σημαντική γεωγραφική της θέση, η ναυτιλία και ο πολιτισμός. Ενώ η αστάθεια δεν αποτελεί την καλύτερη προϋπόθεση για οικονομική ανάπτυξη, προσφέρει εν τούτοις ευκαιρίες στα κράτη που προβλέπουν και είναι έτοιμα να τις εκμεταλλευτούν.

Στα σημεία ελληνικής αδυναμία δυνατόν να συμπεριληφθούν η έλλειψη διακομματικής Εθνικής Στρατηγικής (συνδέεται με τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, την συνέχεια και την αξιοπιστία του κράτους), η υποβάθμιση της αυτοβοήθειας, η ανεπαρκής εφαρμογή του «δούναι και λαβείν» με τους συμμάχους, η μη πειστική εθνική αποτροπή, το Κυπριακό, ο συνδυασμός δημογραφικού και μεταναστευτικού ζητήματος, η στρατιωτική ισχύς και βιομηχανία σε σχέση με την απειλή, η ενεργειακή ασφάλεια (μεγάλη υστέρηση στην εκμετάλλευση υδρογονανθράκων), η εθνική ανάπτυξη (κυρίως των παραμεθορίων περιοχών), η θαλάσσια στρατηγική, η απουσία χρονοδιαγράμματος πλήρους ενασκήσεως κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων, η παιδεία κ.λπ..

Τα εν λόγω σημεία αδυναμίας αποτελούν ταυτόχρονα και τα σημεία εστίασεως του εθνικού «δέοντος γενέσθαι». Σε κάθε περίπτωση τα εθνικά κέντρα βάρους είναι η Κύπρος, το Αιγαίο και η Θράκη.

Ως εθνικές αναπτυξιακές ευκαιρίες προβάλλονται σήμερα οι ενεργειακές, οι αμυντικές και τεχνολογικές, οι τεχνικοεπισκευαστικές, οι ναυπηγικές, οι ανεφοδιαστικές και οι θαλάσσιες εφαρμογές. Η κατάλληλη επένδυση στις εν λόγω ευκαιρίες μεγιστοποιείται εάν η όλη προσέγγιση συμπεριλάβει τον παράγοντα «έρευνα και καινοτομία».

Τεράστια ποσά επενδύονται σήμερα μονομερώς από την Ευρώπη στην πράσινη μετάβαση. Το γεγονός αυτό προκαλεί αθέμιτο ανταγωνισμό και καθιστά προβληματικούς σημαντικούς ευρωπαϊκούς κλάδους όπως ο πρωτογενής τομέας και οι επιχειρήσεις. Οι στατιστικές συνεισφοράς των υδρογονανθράκων στις παγκόσμιες ενεργειακές απαιτήσεις και η μεταβολή τους, δεικνύουν ότι τουλάχιστον το φυσικό αέριο θα χρησιμοποιείται ευρέως εντός του 21ου αιώνας. Εξ άλλου η μονομερής δαπανηρή επένδυση στην πράσινη ανάπτυξη θα είναι αναποτελεσματική εάν δεν γίνει ισομερής (ο Ευρωπαϊκός πληθυσμός αποτελεί μόλις το 7% του παγκοσμίου πληθυσμού). Επί παραδείγματι η μέχρι τώρα ελάχιστη συμμετοχή της Αφρικής στην παγκόσμια ρύπανση πρόκειται να μεταβάλει τα δεδομένα εάν δεν υπάρξουν προληπτικές πολιτικές αφού ο πληθυσμός της Ηπείρου από 1.3 δις θα είναι 4.5 δις το 2100 και μάλιστα με έντονες τάσεις αστικοποιήσεως.

Σε αντίθεση με τις ελληνικές ενεργειακές καθυστερήσεις και υπαναχωρήσεις, οι Ιταλία, Κροατία, Αλβανία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία, Αίγυπτος, Ισραήλ και Κύπρος διενεργούν έρευνες και γεωτρήσεις σε ξηρά και θάλασσα και αρκετές εξ αυτών έχουν ήδη επιτύχει την εξόρυξη υδρογονανθράκων. Αντιθέτως στην Ελλάδα αν και έχει ψηφισθεί σχετικός νόμος από το 2011 δεν έχει γίνει ούτε μία γεώτρηση, ενώ η σχετική ελληνική πολιτική αποθαρρύνει τους δυνητικούς επενδυτές (δικαστικές διαμάχες, προσφυγές, καθυστερήσεις, τοπικά συμφέροντα, έλλειψη λιμενικών υποδομών,

ερευνηθείσες ελπιδοφόρες περιοχές κηρύσσονται θαλάσσια πάρκα κ.λπ.). Δεν υπάρχουν εν γένει συνεπή χρονοδιαγράμματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την τρέχουσα κρίση της ηλεκτρικής ενέργειας, υπήρξε στιγμή κατά την οποία η τιμή της ανήλθε στα 300€/MWh, ενώ στο Ισραήλ (με ίδια κοιτάσματα υδρογονανθράκων) η αντίστοιχη τιμή έφθανε στα 13€/MWh.

Ως βασικά συμπεράσματα για την Ελλάδα επισημαίνεται η ανάγκη να εφαρμοσθούν οι Συνθήκες Αβραάμ και IMEC. Το East Mediterranean Gas Forum (EMGF) πρέπει να προχωρήσει στην εκμετάλλευση των

υδρογονανθράκων της Α. Μεσογείου βάσει της UNCLOS και με ενεργό Δυτική συμμετοχή. Η ΕΕ θα πρέπει να προωθήσει την στρατηγική της αυτονομία και να εμπλακεί ενεργά στο Κυπριακό για το δικό της συμφέρον. Η Ελλάδα και η Κύπρος θα πρέπει να εκπονήσουν κοινή εθνική στρατηγική, να καταδείξουν την σύγκλιση των συμφερόντων τους με τα Δυτικά συμφέροντα, να ενισχύσουν την στρατιωτική τους αποτροπή και να διεκδικήσουν ρόλο στην περιοχή υπέρ των Δυτικών συμφερόντων. Η Ελλάδα τέλος θα πρέπει να θεραπεύσει τα προαναφερθέντα αδύνατα σημεία της.

